

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان شناسی و زبان های خارجی

عنوان پژوهش:

**بررسی جایگاه و کاربرد زبان فارسی و گویش رایج در شهر تنکابن با توجه به بافت و
موقعیت و متغیرات سن، جنس، شغل، تحصیلات و زبان مادری همسر**

نگارش:

سارا نصیری الموتی

استاد راهنما:

دکتر بهمن زندی

استاد مشاور:

دکتر بلقیس روشن

پایان نامه:

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان شناسی همگانی

شهریور ۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور اسنان، تهران

تاریخ .....
شماره .....
پیوست .....

((تصویب نامه))

پایان نامه تحت عنوان :

(بررسی میزان کاربرد زبان فارسی و گویش رایج در شهر
تنکابن با توجه به بافت و موقعیت و متغیرات سن، جنس، شغل و
سواد)

/ تاریخ دفاع ۸۸/۶/۲۱ ساعت ۱۵/۳۰-۱۳/۳۰

درجه: علمی

نمره: ۱۹/۵
فرداد دهم

اعضای هیات داوران :

نام و نام خانوادگی   هیات داوران   مرتبه علمی   امضاء

استاد راهنما

۱- جناب آقای دکتر زندی

استاد مشاور

۲- سرکار خانم دکتر بلقیس روشن

استاد داور

۳- جناب آقای دکتر سید مهدی سمائی

نماینده تحصیلات تکمیلی

۴-.....

تهران، خیابان انقلاب،
خیابان استاد نجات اللهی،
نبش خیابان سپند،

پلاک ۲۳۳

تلفن: ۸۸۰۱۰۹۰

دورنگار: ۸۸۹۰۳۱۵۸

پست الکترونیکی:

info@Tehran.pnu.ac.ir

نشانی الکترونیکی:

http://www.Tehran.pnu.ac.ir

اگر قدری بر این کار باشد تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم،

خواهران و برادر عزیزم،

آنها که وجودشان بالاترین پشتوانه بود

و

همه آنان که مرا علم آموختند.

تقدیر و سپاسگزاری

به نام یگانه معبودی که می‌ستایمش

ابتدا مراتب سپاس داری و حق گذاری خویش را از سر صدق و اخلاص به استاد گرانمایه و دانشور **جناب آقای دکتر بهمن زندی** تقدیم می‌دارم که علاوه بر راهنمایی‌های ارزنده و یاد آوری نکته‌های سودمند در راه به ثمر رسیدن این پژوهش، رفتار متعالی انسانی را نیز به من آموختند. نیز برفود لازم می‌دانم مراتب سپاسگزاری خویش را به استاد گرانقدر **سرکار خانم دکتر بلقیس روشن** تقدیم دارم که هم به عنوان مدیر گروه زبان شناسی همگانی دانشگاه پیام نور و هم به عنوان مشاور، مرا مرهون مشاورت‌ها و الطاف بی دریغ خویش گرداندند. در پایان از تمامی اساتید بزرگوار، همکلاسی‌های عزیزم در طول تمصیلات کارشناسی ارشد، **جناب آقای سامان معروفی** که مرا در مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها و روشهای آماری بسیار کمک کردند و تمام عزیزان همشهریم که مرا در تکمیل پرسشنامه یاری نمودند بی‌نهایت سپاسگزارم.

فصل اول : کلیات

۱-۱- مقدمه.....	۱
۲-۱- موضوع پژوهش و اهمیت آن.....	۳
۳-۱- مکان پژوهش.....	۵
۴-۱- اهداف پژوهش.....	۷
۵-۱- پرسش‌های پژوهش.....	۷
۶-۱- فرضیه‌های پژوهش.....	۸
۷-۱- روش پژوهش.....	۸
۸-۱- قلمرو پژوهش.....	۹
۹-۱- پیکره پژوهش.....	۹
۱۰-۱- تعریف مفاهیم بنیادی.....	۱۰
۱۱-۱- نگاهی گذرا به مازندران، تنکابن و زبان و گویش‌های کرانه جنوبی دریای خزر.....	۱۳
۱-۱۱-۱- مازندران.....	۱۳
۱-۱-۱۱-۱- سابقه تاریخی و وجه نامگذاری.....	۱۳
۲-۱-۱۱-۱- تقسیمات سیاسی و جمعیت.....	۱۴
۲-۱۱-۱- تنکابن.....	۱۴
۱-۲-۱۱-۱- سابقه تاریخی و وجه نامگذاری.....	۱۴
۲-۲-۱۱-۱- ویژگی‌های انسانی.....	۱۸
۱-۲-۲-۱۱-۱- ساکنان منطقه تنکابن.....	۱۸
۲-۲-۲-۱۱-۱- تقسیمات سیاسی و جمعیت.....	۱۹
۳-۲-۲-۱۱-۱- جاذبه‌های جهانگردی و آثار باستانی.....	۱۹
۳-۲-۱۱-۱- ویژگی‌های اقتصادی.....	۲۰
۴-۲-۱۱-۱- ویژگی‌های طبیعی و آب و هوا.....	۲۰
۵-۲-۱۱-۱- مذهب مردم تنکابن.....	۲۰
۳-۱۱-۱- زبان و گویش‌های کرانه‌های جنوبی دریای خزر.....	۲۱
۱-۳-۱۱-۱- گیلکی مازندرانی (زبان مازندرانی).....	۲۲
۱-۱-۳-۱۱-۱- تاریخچه مختصر زبان مازندرانی.....	۲۲
۲-۱-۳-۱۱-۱- گستره پراکندگی گویش‌ها و لهجه‌های مازندرانی.....	۲۴
۲-۳-۱۱-۱- گویش گیلکی تنکابنی.....	۲۵

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲	مقدمه	۲۷
۲-۲	زبان و جامعه	۲۸
۳-۲	زبان شناسی اجتماعی	۳۲
۴-۲	نظریات زبان شناسان سنت گرا و زبان شناسان اجتماعی	۳۴
۵-۲	نمونه‌هایی از اختلافات جامعه شناسان زبان و زبان شناسان سنت گرا	۳۷
۶-۲	گوناگونی‌های زبانی	۴۱
۷-۲	انواع گوناگونی‌های زبانی	۴۲
۱-۷-۲	گونه	۴۴
۱-۱-۷-۲	از نظر زمان	۴۵
۲-۱-۷-۲	از نظر مکان	۴۵
۳-۱-۷-۲	از نظر تعلیم و تربیت و موقعیت اجتماعی	۴۵
۴-۱-۷-۲	از نظر کاربرد	۴۶
۲-۷-۲	زبان	۴۷
۳-۷-۲	لهجه	۴۸
۴-۷-۲	گوش	۴۹
۱-۴-۷-۲	گونه‌ی گیلکی تنکابنی: زبان یا گویش	۵۰
۵-۷-۲	سبک	۵۴
۸-۲	عوامل مؤثر بر گوناگونی‌های زبانی	۵۶
۱-۸-۲	عامل جغرافیایی	۵۶
۲-۸-۲	سن	۵۷
۳-۸-۲	جنسیت	۵۸
۴-۸-۲	شغل	۵۹
۵-۸-۲	تحصیلات	۶۰
۹-۲	جامعه‌ی زبانی	۶۱
۱-۹-۲	دوزبانگی و چند زبانگی	۶۲
۱-۱-۹-۲	دوزبانگی : فرد دو زبانه ، جامعه‌ی دوزبانه	۶۳
۲-۱-۹-۲	دوزبانگونگی	۶۶
۲-۹-۲	رابطه‌ی بین دوزبانگونگی و دوزبانگی	۶۹

۷۰	..... ۳-۹-۲ دوزبانگونی در زبان فارسی
۷۳	..... ۴-۹-۲ دگرگونی و تحول زبانی
۸۱	..... ۵-۹-۲ زبان معیار
۸۴	..... ۱-۵-۹-۲ زبان معیار: گونه، گویش یا زبان
۸۵	..... ۲-۵-۹-۲ زبان معیار، زبان ملی، زبان رسمی
۸۸	..... ۳-۵-۹-۲ نقش‌ها و کارکردهای زبان معیار
۸۹	..... ۴-۵-۹-۲ گستره کاربرد زبان معیار
۹۰	..... ۵-۵-۹-۲ نگرش مردم به زبان معیار
۹۲	..... ۶-۵-۹-۲ زبان معیار و سایر گونه‌های زبان
۹۳	..... ۶-۹-۲ حوزه و تجزیه و تحلیل حوزه‌ای
۹۵	..... ۱۰-۲ پیشینه ی مطالعات اجتماعی زبان در جهان
۱۱۴	..... ۱۱-۲ پیشینه ی مطالعات اجتماعی زبان در ایران
۱۲۶	..... ۱۲-۲ نتیجه‌گیری

فصل سوم : روش پژوهش

۱۲۹	..... ۱-۳ مقدمه
۱۲۹	..... ۲-۳ آزمودنی‌ها
۱۳۰	..... ۱-۲-۳ بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به ویژگیهای عمومی آزمودنی‌ها
۱۳۰	..... ۱-۱-۲-۳ جنسیت
۱۳۰	..... ۲-۱-۲-۳ سن
۱۳۱	..... ۳-۱-۲-۳ سطح تحصیلات
۱۳۱	..... ۴-۱-۲-۳ وضعیت تأهل
۱۳۲	..... ۵-۱-۲-۳ زبان مادری همسر
۱۳۲	..... ۶-۱-۲-۳ شغل
۱۳۲	..... ۳-۳ ابزارها
۱۳۳	..... ۴-۳ جمع آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۳۳	..... ۱-۴-۳ نمونه‌گیری تصادفی و اجرا
۱۳۳	..... ۲-۴-۳ تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۳۳	..... ۱-۲-۴-۳ پردازش داده‌ها
۱۳۴	..... ۲-۲-۴-۳ کدگذاری داده‌ها

۱۳۴	۵-۳ روش‌های آماری.....
	فصل چهارم : یافته‌های پژوهش
۱۳۷	۱-۴ مقدمه.....
۱۳۷	۲-۴ مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در رابطه با شش حوزه اجتماعی.....
۱۳۷	۱-۲-۴ حوزه خانواده.....
۱۳۹	۲-۲-۴ حوزه دوستی.....
۱۴۰	۳-۲-۴ حوزه همسایگی.....
۱۴۱	۴-۲-۴ حوزه داد و ستد.....
۱۴۳	۵-۲-۴ حوزه آموزشی.....
۱۴۴	۶-۲-۴ حوزه اداری.....
۱۴۶	۳-۴ مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت.....
۱۴۶	۱-۳-۴ حوزه خانواده.....
۱۴۷	۲-۳-۴ حوزه دوستی.....
۱۴۹	۳-۳-۴ حوزه همسایگی.....
۱۵۰	۴-۳-۴ حوزه داد و ستد.....
۱۵۱	۵-۳-۴ حوزه آموزشی.....
۱۵۳	۶-۳-۴ حوزه اداری.....
۱۵۴	۴-۴ مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی با توجه به زبان مادری همسر.....
۱۵۵	۱-۴-۴ حوزه خانواده.....
۱۵۶	۲-۴-۴ حوزه دوستی.....
۱۵۷	۳-۴-۴ حوزه همسایگی.....
۱۵۹	۴-۴-۴ حوزه داد و ستد.....
۱۶۰	۵-۴-۴ حوزه آموزشی.....
۱۶۲	۶-۴-۴ حوزه اداری.....
۱۶۳	۵-۴ مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با گروه‌های سنی.....
۱۶۴	۱-۵-۴ حوزه خانواده.....
۱۶۶	۲-۵-۴ حوزه دوستی.....
۱۶۸	۳-۵-۴ حوزه همسایگی.....
۱۷۰	۴-۵-۴ حوزه داد و ستد.....

۱۷۲	..... حوزه آموزشی ۵-۵-۴
۱۷۴	..... حوزه اداری ۶-۵-۴
۱۷۶	..... مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی با توجه به سطوح مختلف تحصیلی ۶-۴
۱۷۷	..... حوزه خانواده ۱-۶-۴
۱۷۹	..... حوزه دوستی ۲-۶-۴
۱۸۲	..... حوزه همسایگی ۳-۶-۴
۱۸۳	..... حوزه داد و ستد ۴-۶-۴
۱۸۵	..... حوزه آموزشی ۵-۶-۴
۱۸۷	..... حوزه اداری ۶-۶-۴
۱۸۹	..... مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی با توجه به سطوح مختلف شغلی ۷-۴
۱۹۰	..... حوزه خانواده ۱-۷-۴
۱۹۳	..... حوزه دوستی ۲-۷-۴
۱۹۵	..... حوزه همسایگی ۳-۷-۴
۱۹۷	..... حوزه داد و ستد ۴-۷-۴
۱۹۹	..... حوزه آموزشی ۵-۷-۴
۲۰۱	..... حوزه اداری ۶-۷-۴

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

۲۰۴	..... مقدمه ۱-۵
۲۰۴	..... خلاصه ۲-۵
۲۰۴	..... نتیجه گیری ۳-۵
۲۰۶	..... ۱-۳-۵. بررسی نتایج حاصل از پژوهش حاضر و مقایسه آن با نتایج حاصل از پژوهشهای پیشین
۲۱۳	..... کاربردها ۴-۵
۲۱۳	..... کاربردهای نظری ۱-۴-۵
۲۱۴	..... کاربردهای عملی ۲-۴-۵
۲۱۵	..... مشکلات و محدودیت‌های پژوهش ۵-۵
۲۱۶	..... چشم اندازهایی برای پژوهش‌های بیشتر ۶-۵
۲۱۷	..... فهرست منابع
۲۱۷	..... الف) فارسی
۲۲۵	..... ب) انگلیسی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲۲۹	پیوست
۲۳۵	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
۲۴۲	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
	چکیده انگلیسی

جدول ۱-۲	درصد گویشوران یک زبانه و دوزبانه در میان افراد ناواهو در سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰	۱۰۷
جدول ۲-۲	میزان توانایی والدین در زبان انگلیسی (به درصد)	۱۰۹
جدول ۳-۲	زبان کاربردی کودک خوسا زبان، اعضای خانواده (به درصد)	۱۱۰
جدول ۴-۲	میزان کاربرد زبان‌های انگلیسی، هندی، اوریا و بنگالی در حوزه‌های مختلف در بین مهاجران	۱۱۳
جدول ۱-۳	جمعیت شهرستان تنکابن براساس مناطق در سال ۱۳۸۷	۱۲۹
جدول ۲-۳	جمعیت شهرستان تنکابن براساس گروه‌های مختلف جنسی در سال ۱۳۸۷	۱۲۹
جدول ۳-۳	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس جنسیت	۱۳۰
جدول ۴-۳	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس سن	۱۳۰
جدول ۵-۳	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس سطح تحصیلات	۱۳۱
جدول ۶-۳	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس وضعیت تأهل	۱۳۱
جدول ۷-۳	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس زبان مادری همسر	۱۳۲
جدول ۸-۴	توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها براساس شغل	۱۳۲
جدول ۱-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه خانواده	۱۳۹
جدول ۲-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه دوستی	۱۴۰
جدول ۳-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه همسایگی	۱۴۱
جدول ۴-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه داد و ستد	۱۴۳
جدول ۵-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه آموزشی	۱۴۴
جدول ۶-۴	آزمون t نمونه‌های زوجی کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه اداری	۱۴۵
جدول ۷-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه خانواده	۱۴۷
جدول ۸-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه دوستی	۱۴۸
جدول ۹-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه همسایگی	۱۵۰
جدول ۱۰-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه داد و ستد	۱۵۱
جدول ۱۱-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه آموزشی	۱۵۳
جدول ۱۲-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با جنسیت در حوزه اداری	۱۵۴
جدول ۱۳-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه خانواده	۱۵۶
جدول ۱۴-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه دوستی	۱۵۷
جدول ۱۵-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه همسایگی	۱۵۹
جدول ۱۶-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه داد و ستد	۱۶۰
جدول ۱۷-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه آموزشی	۱۶۲
جدول ۱۸-۴	آزمون t نمونه‌های مستقل کاربرد فارسی و گیلکی در ارتباط با زبان مادری همسر در حوزه اداری	۱۶۳
جدول ۱۹-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه خانواده	۱۶۶
جدول ۲۰-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه خانواده	۱۶۶
جدول ۲۱-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه دوستی	۱۶۸
جدول ۲۲-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه دوستی	۱۶۸
جدول ۲۳-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه همسایگی	۱۷۰

جدول ۲۴-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه همسایگی	۱۷۰
جدول ۲۵-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه داد و ستد	۱۷۲
جدول ۲۶-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه داد و ستد	۱۷۲
جدول ۲۷-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه آموزشی	۱۷۴
جدول ۲۸-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه آموزشی	۱۷۴
جدول ۲۹-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد فارسی در حوزه اداری	۱۷۶
جدول ۳۰-۴	تحلیل واریانس تأثیر سن بر کاربرد گیلکی در حوزه اداری	۱۷۶
جدول ۳۱-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه خانواده	۱۷۹
جدول ۳۲-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه خانواده	۱۷۹
جدول ۳۳-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه دوستی	۱۸۱
جدول ۳۴-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه دوستی	۱۸۱
جدول ۳۵-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه همسایگی	۱۸۳
جدول ۳۶-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه همسایگی	۱۸۳
جدول ۳۷-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه داد و ستد	۱۸۵
جدول ۳۸-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه داد و ستد	۱۸۵
جدول ۳۹-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه آموزشی	۱۸۷
جدول ۴۰-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه آموزشی	۱۸۷
جدول ۴۱-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد فارسی در حوزه اداری	۱۸۹
جدول ۴۲-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه تحصیلی بر کاربرد گیلکی در حوزه اداری	۱۸۹
جدول ۴۳-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه خانواده	۱۹۲
جدول ۴۴-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه خانواده	۱۹۲
جدول ۴۵-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه دوستی	۱۹۴
جدول ۴۶-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه دوستی	۱۹۵
جدول ۴۷-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه همسایگی	۱۹۷
جدول ۴۸-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه همسایگی	۱۹۷
جدول ۴۹-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه داد و ستد	۱۹۹
جدول ۵۰-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه داد و ستد	۱۹۹
جدول ۵۱-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه آموزشی	۲۰۱
جدول ۵۲-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه آموزشی	۲۰۱
جدول ۵۳-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد فارسی در حوزه اداری	۲۰۳
جدول ۵۴-۴	تحلیل واریانس تأثیر گروه شغلی بر کاربرد گیلکی در حوزه اداری	۲۰۳

نمودار ۱-۱	نمونه خانواده زبان‌های ایرانی	۲۶
نمودار ۱-۴	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه خانواده	۱۳۸
نمودار ۲-۴	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه دوستی	۱۴۰
نمودار ۳-۴	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه همسایگی	۱۴۱
نمودار ۴-۴	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه داد و ستد	۱۴۲
نمودار ۴-۵	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه آموزش	۱۴۴
نمودار ۶-۴	مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه اداری	۱۴۵
نمودار ۷-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه خانواده	۱۴۶
نمودار ۸-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به جنسیت در حوزه خانواده	۱۴۷
نمودار ۹-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه دوستی	۱۴۸
نمودار ۱۰-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به جنسیت در حوزه دوستی	۱۴۸
نمودار ۱۱-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه همسایگی	۱۴۹
نمودار ۱۲-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به جنسیت در حوزه همسایگی	۱۴۹
نمودار ۱۳-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه داد و ستد	۱۵۰
نمودار ۱۴-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به جنسیت در حوزه داد و ستد	۱۵۱
نمودار ۱۵-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه آموزشی	۱۵۲
نمودار ۱۶-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به جنسیت در حوزه آموزشی	۱۵۲
نمودار ۱۷-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه اداری	۱۵۳
نمودار ۱۸-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به جنسیت در حوزه اداری	۱۵۴
نمودار ۱۹-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه خانواده	۱۵۵
نمودار ۲۰-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه خانواده	۱۵۵
نمودار ۲۱-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه دوستی	۱۵۶
نمودار ۲۲-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه دوستی	۱۵۷
نمودار ۲۳-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه همسایگی	۱۵۸
نمودار ۲۴-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه همسایگی	۱۵۸
نمودار ۲۵-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه داد و ستد	۱۵۹
نمودار ۲۶-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه داد و ستد	۱۶۰
نمودار ۲۷-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه آموزشی	۱۶۱
نمودار ۲۸-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه آموزشی	۱۶۱
نمودار ۲۹-۴	مقایسه کاربرد فارسی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه اداری	۱۶۲
نمودار ۳۰-۴	مقایسه کاربرد گیلکی با توجه به زبان مادری همسر در حوزه اداری	۱۶۳

نمودار ۴-۳۱	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه خانواده	۱۶۵
نمودار ۴-۳۲	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه خانواده	۱۶۵
نمودار ۴-۳۳	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه دوستی	۱۶۷
نمودار ۴-۳۴	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه دوستی	۱۶۷
نمودار ۴-۳۵	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه همسایگی	۱۶۹
نمودار ۴-۳۶	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه همسایگی	۱۶۹
نمودار ۴-۳۷	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه داد و ستد	۱۷۱
نمودار ۴-۳۸	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه داد و ستد	۱۷۱
نمودار ۴-۳۹	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه آموزشی	۱۷۳
نمودار ۴-۴۰	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه آموزشی	۱۷۳
نمودار ۴-۴۱	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه اداری	۱۷۵
نمودار ۴-۴۲	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف سنی در حوزه اداری	۱۷۵
نمودار ۴-۴۳	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه خانواده	۱۷۸
نمودار ۴-۴۴	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه خانواده	۱۷۹
نمودار ۴-۴۵	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه دوستی	۱۸۰
نمودار ۴-۴۶	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه دوستی	۱۸۱
نمودار ۴-۴۷	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه همسایگی	۱۸۲
نمودار ۴-۴۸	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه همسایگی	۱۸۳
نمودار ۴-۴۹	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه داد و ستد	۱۸۴
نمودار ۴-۵۰	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه داد و ستد	۱۸۵
نمودار ۴-۵۱	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه آموزشی	۱۸۶
نمودار ۴-۵۲	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه آموزشی	۱۸۷
نمودار ۴-۵۳	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه اداری	۱۸۸
نمودار ۴-۵۴	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف تحصیلی در حوزه اداری	۱۸۹
نمودار ۴-۵۵	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه خانواده	۱۹۱
نمودار ۴-۵۶	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه خانواده	۱۹۲
نمودار ۴-۵۷	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه دوستی	۱۹۴
نمودار ۴-۵۸	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه دوستی	۱۹۴
نمودار ۴-۵۹	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه همسایگی	۱۹۶
نمودار ۴-۶۰	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه همسایگی	۱۹۶
نمودار ۴-۶۱	مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه داد و ستد	۱۹۸
نمودار ۴-۶۲	مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه داد و ستد	۱۹۸

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

-
- نمودار ۴-۶۳ مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه آموزشی ۲۰۰
- نمودار ۴-۶۴ مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه آموزشی ۲۰۰
- نمودار ۴-۶۵ مقایسه کاربرد فارسی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه اداری ۲۰۲
- نمودار ۴-۶۶ مقایسه کاربرد گیلکی توسط گروه‌های مختلف شغلی در حوزه اداری ۲۰۲

چکیده

در این پژوهش تلاش شده است تا نقش اجتماعی زبان فارسی و گویش رایج در شهر تنکابن (گیلکی) مشخص شود. در این پژوهش ۲۵۰ آزمودنی از مناطق مختلف شهر تنکابن به صورت تصادفی انتخاب شده اند. آزمودنیها براساس گروه سنی (زیر ۱۰ سال، ۱۱ الی ۱۶ سال، ۱۷ الی ۲۵ سال، ۲۶ الی ۶۵ سال و ۶۵ سال به بالا)، سطح تحصیلات (بیسواد، ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس / دکترا)، جنس (مرد و زن)، شغل (آزاد، اداری، آموزشی و سایر) و زبان مادری همسر (گیلکی و غیرگیلکی) انتخاب شده اند.

در این پژوهش پرسشنامه الگوی پژوهشی پاراشر (۱۹۸۰) مورد استفاده قرار گرفته است. از آزمودنیها خواسته شده که دو گونه ی زبانی فارسی و گیلکی را در شش حوزه اجتماعی خانواده، دوستی، همسایگی، داد و ستد، آموزش و اداری براساس یک میزان چهار گزینه ای «همیشه»، «اغلب»، «بعضی وقتها»، «هیچوقت» مشخص کنند. پرسشنامه شامل ۳۶ سؤال است که براساس درجه رسمیت حوزه ها به ترتیب از غیررسمی به رسمی مرتب شده اند. پس از جمع آوری پرسشنامه ها، اطلاعات توسط کامپیوتر پردازش شدند. روشهای آماری آزمون ت نمونه های مستقل، آزمون ت نمونه های زوجی و تحلیل واریانس یکطرفه جهت تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش به کار گرفته شده است.

تجزیه و تحلیل یافته ها نشان می دهد که تفاوت استفاده از دو زبان فارسی و گیلکی توسط گروه های مختلف جنسی از نظر آماری در حوزه های مختلف معنی دار می باشد. همچنین نتایج حاصل از یافته ها بیانگر این است که تفاوت معناداری در مورد کاربرد زبان فارسی در حوزه داد و ستد و نیز در مورد کاربرد دو زبان فارسی و گیلکی در حوزه آموزش توسط گروه های تحصیلی وجود ندارد. بنابراین جز در موارد ذکر شده در سایر حوزه ها تفاوت استفاده از دو زبان توسط گروه های تحصیلی معنی دار می باشد. ارتباط با گروه های مختلف سنی نیز اختلاف استفاده از دو زبان فارسی و گیلکی به جز حوزه های آموزش و اداری در سایر حوزه ها از نظر آماری معنی دار می باشد. یعنی گروه های سنی به صورت معنی دار بر میانگین کاربرد فارسی و گیلکی در حوزه اداری و آموزشی موثر نمی باشند. ضمناً مقایسه کاربرد زبان فارسی و گیلکی در رابطه با گروه های شغلی نشان می دهد که تفاوت معنی داری در کاربرد زبان فارسی توسط گروه های مختلف شغلی در حوزه داد و ستد وجود ندارد. اما

در سایر حوزه‌ها تفاوت استفاده از دو زبان توسط گروه‌های مختلف شغلی معنی‌دار می‌باشد و در نهایت مقایسه کاربرد زبان فارسی و گیلکی در رابطه با زبان مادری همسر نشان می‌دهد که تفاوت استفاده از دو زبان تنها در حوزه‌های خانواده و همسایگی از نظر آماری معنی‌دار می‌باشد و در سایر حوزه‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد.

در مجموع نتایج حاصل از مقایسه کاربرد فارسی و گیلکی در رابطه با شش حوزه اجتماعی نشان می‌دهد که زبان فارسی، زبان غالب در هر شش حوزه می‌باشد و نیز عوامل اجتماعی سن، جنس، شغل، تحصیلات و زبان مادری همسر بر کاربرد دو زبان موثر می‌باشند و احتمال می‌رود که کاربرد گیلکی در میان گویشوران به تدریج کمتر شود و در آینده زبان فارسی به طور کامل جایگزین این زبان در تمام حوزه‌های اجتماعی گردد.

کلید واژه‌ها: زبان‌شناسی اجتماعی، دوزبان‌گونی، تجزیه و تحلیل حوزه‌ای، زبان معیار، گویش،

متغیرهای اجتماعی

۱-۱- مقدمه

زبان^۱ این پدیده شگرف و عجیب استعداد درخشان بشر، علاوه بر اینکه بزرگترین و مهمترین عامل کسب و اخذ و نشر دانش و هنر است، عالی‌ترین جلوه‌گاه عواطف و نهفته‌های قلبی و از احساسات درونی و فکر انسان سرچشمه گرفته است.

بشر همواره برای برقراری ارتباط در جوامع خود از وسایل و ابزارهای مختلفی سود می‌جسته که در این میان «زبان» مهمترین ابزار و وسیله او به شمار می‌آید. زبان ابزاری طبیعی برای منظم کردن اندیشه و نیز ارتباط میان افراد انسان است.

در طول تاریخ، مطالعه و توصیف زبان و گویش‌های محلی به عنوان موضوعی مهم مورد توجه بوده و یکی از اهداف عمده علم زبان شناسی به شمار می‌رود. مطالعات علمی زبان نشان می‌دهد که تمام زبان‌ها و گویش‌ها به عنوان نظام‌های زبانی، به یک اندازه خوب هستند و برای رفع نیازهای ارتباطی گویشوران آن‌ها کاملاً مناسب می‌باشند و هیچ زبانی بر زبان دیگر یا گویش دیگر برتری ندارد.

این زبان‌ها گویش‌های مختلف در هر کشور همانند بستر رودخانه‌ها، رسوبات فرهنگی اقوام مختلف را در خود نگاه داشته‌اند و منعکس کننده آداب و رسوم، سنت‌ها، ارزش‌ها و باورهای یک قوم و ملت و در عین حال وسیله‌ای برای انتقال این ارزش‌ها و باورها از نسلی به نسل دیگرند. کشور ما، ایران نیز کشوری است چندزبانه با تلوّن گویش‌ها و لهجه‌های مختلف، چرا که در داخل مرزهای سیاسی خود، اقوام مختلفی را جای داده است که هر کدام زبان و گویش خاص خود را دارند، که شمار گویشوران برخی از آن‌ها گاه به بیش از میلیون‌ها نفر می‌رسد. کردی، ترکی آذری، لری، بلوچی، گیلکی و غیره.... از جمله این زبان‌ها و گویش‌ها هستند.

همانگونه که می‌دانیم، زبان رسمی کشورمان ایران، زبان فارسی است و اهمیت و نقش این زبان به عنوان زبان رسمی و وسیله ارتباطی مشترک همه ایرانیان بر کسی پوشیده نیست، چرا که گذشته از نقش ارتباطی‌اش، این زبان همواره در طول تاریخ، عاملی برای ایجاد وحدت و یکپارچگی میان اقوام مختلف این سرزمین بوده و می‌باشد. از این رو هر گونه تلاشی در جهت حفظ و نگهداری

^۱ . Language